

BIBLIOTECA ITALIANA

Publicată sub patronajul
INSTITUTULUI ITALIAN
PENTRU STUDII FILOZOFICE

Colecție bilingvă coordonată

de
SMARANDA BRATU ELIAN NUCCIO ORDINE

GIOVANNI BOCCACCIO

CORBACCIO

GIOVANNI BOCCACCIO

CRONCANUL

Traducere, cronologie, note și îngrijirea ediției
SMARANDA BRATU ELIAN

Cu o prefață de
GUIDO BALDASSARRI

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Russo
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Florina Vasiliu, Dan Dulgheru

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

Giovanni Boccaccio
Corbaccio

© HUMANITAS, 2013, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BOCCACCIO, GIOVANNI
Corbaccio = Croncanul / Giovanni Boccaccio; trad.,
îngr. ed.: Smaranda Bratu Elian; pref.: Guido Baldassarri. –
București: Humanitas, 2013
ISBN 978-973-50-4244-8
I. Bratu Elian, Smaranda (trad.; ed.)
II. Baldassarri, Guido (pref.)
821.131.1-32=135.1=131.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Notă asupra ediției și traducerii

Traducerea de față este prima versiune românească a acestei creații de bătrânețe a lui Boccaccio, ultima operă literară scrisă de el în limba italiană. Dorința de a o oferi publicului românesc a avut mai multe motivații: aceea de a sărbători cum se cuvine împlinirea a 700 de ani de la nașterea acestui părinte al prozei literare europene, aceea de a completa seria, de altminteri lungă și remarcabilă, a tălmăcirilor românești din opera marelui scriitor, aceea de a oferi cunoscătorilor de la noi un Boccaccio altfel decât cel știut de ei (cel libertin și cu mare înțelegere și chiar admirație pentru speța femeiască) și, nu în ultimul rând, aceea de a propune în vremea noastră, care a cunoscut, în societate și literatură, revoluția feministă, iar în critica literară invazia analizelor de tip *gender studies*, un text emblematic pentru literatura misogină medievală.

Textul original, publicat în juxtă, este cel stabilit de marele filolog Giorgio Padoan, republicat în ediția franceză apărută la editura Les Belles Lettres (Boccace, *Corbaccio / Corbeau de malheur*, Les Belles Lettres, Paris, 2010).

Notele au la bază surse variate. Acolo unde am preluat explicația prezentă în ediția franceză, prețioasă și din acest punct de vedere, nu numai din cel al traducerii, nota poartă specificația PP – Pauline Pionchon, traducătoare și comentatoare expertă a volumului menționat.

Titlul, care continuă să reprezinte o enigmă, diverși specialiști derivându-l din diverse cuvinte, din diverse limbi și cu diverse semnificații, îl pune pe orice traducător în fața unei opțiuni. Opțiunea mea – care interpretează cuvântul *corbaccio* ca un derivat peiorativ de la corb, însemnând așadar un corb răutăcios și croncănit – pornește, recunosc, de la un argument nefilologic, dar care mi se pare cel mai de bun-simț și plauzibil: anume că în manuscrisele din vremea apropiată autorului copistii sau miniaturistii desenează un corb.

Traducerea unui text de Boccaccio pune nu puține probleme, iar rezolvarea lor oferă traducătorului (și, sper, și cititorului) nu puține delicii. În cazul *Croncanului* provocarea a fost aceea de a nu trăda cele două caracteristici majore ale originalului: pe de o parte, sintaxa elaborată și cultă a maestrului, care se cerea descâlcită, dar nu simplificată, pentru că ea corespunde stilului de maturitate, elevat, al autorului și tonalității literaturii didactic-moralizatoare a unui Ev Mediu ce pășea de-acum în Umanism; pe de alta, lexicul extrem de bogat care dă culoare fiecărei fraze, mergând de la registrul obscen cu accente dialectale și argotice șocante până la cel sublim și religios. Speranța mea este ca cititorul român să guste atât rafinamentul acestei îmbinări, cât și hazul șiragului de scenete pe care Boccaccio, marele maestru al povestirii scurte, reușește să ni le pună dinainte cu preganța picturilor de gen.

Pentru apariția cărții aduc, și pe această cale, mulțumirile mele editurii Humanitas, care are marele merit de a înțelege și promova valoarea clasicilor, și lui Vlad Russo, ochiul limpede care garantează calitatea tuturor volumelor apărute în colecția bilingvă „Biblioteca italiana“.

SBE

CORBACCIO

CRONCANUL

CORBACCIO

Comincia il libro chiamato Corbaccio composto per lo eloquente messer Joanni Boccacci da Certaldo poeta illustre.

Qualunque persona, tacendo, i benefici ricevuti nasconde senza aver di ciò cagione convenevole, secondo il mio giudizio assai manifestamente dimostra sé essere ingrato e mal conoscente di quelli. O cosa iniqua e a Dio dispiacevole e gravissima a' discreti uomini, il cui malvagio fuoco il fonte secca della pietà! Del quale acciò che niuno mi possa meritamente riprendere, intendo di dimostrare nell'umile trattato seguente una speciale grazia, non per mio merito, ma per sola benignità di Colei: che, impetrandola da Colui che volle quello ch'Ella medesima, nuovamente mi fu concessuta. La qual cosa facendo, non solamente parte del mio dovere pagherò, ma senza niuno dubbio potrò a molti lettori di quella fare utilità. E perciò, acciò che questo ne segua, divotamente priego Colui, dal quale e quello, di che io debbo dire, e ogni altro bene procedette e procede, e di tutti, come per effetto si vede, è larghissimo donatore, che alla presente opera della sua salute siffattamente illumini il mio intelletto e la mano scrivente regga, che per me quello si scriva che onore e gloria sia del suo santissimo nome, e utilità e consolazione delle anime di coloro li quali per avventura ciò leggeranno, e altro no.

CRONCANUL

*Începe cartea numită Croncanul alcătuită de frumos
grăitorul Giovanni Boccaccio din Certaldo, poet vestit¹.*

Orice ins care, fără vreun motiv întemeiat, trece sub tăcere binefacerile primite, tăinuindu-le, se arată, după părerea mea, vădit nerecunoscător și neîn stare a le plăti. Lucru josnic e acesta, urât Domnului și cât se poate de nesuferit oamenilor cu judecată, pârjol ticălos care seacă izvorul milei! Și pentru ca nimeni să nu aibă a mă dojeni pe drept de un asemenea păcat, am de gând ca în umilul tratat² ce urmează să înfățișez un dar deosebit ce mi-a fost făcut de curând, nu cu meritul meu, ci numai datorită îndurării Aceleia³ care l-a rugat pe Cel ce-a voit ce ea însăși voise. Făcând asta nu doar îmi voi plăti o parte din datorie, ci, fără îndoială, voi face și ca darul primit de mine să fie de folos multor cititori. De aceea, Celui de la care a purces și purcede nu doar darul despre care urmează să vorbesc, ci toate lucrurile bune, în care – se vede prea bine – El e cât se poate de darnic, mă rog cucernic ca toate să se petreacă întocmai, adică, în această lucrare harul său să-mi lumineze mintea și să-mi călăuzească mâna, astfel încât cele scrise prin mijlocirea mea să fie numai întru slava și preamărirea sfântului său nume și întru folosul și împăcarea sufletelor celor care din întâmplare o vor citi.

Non è ancora molto tempo passato che, ritrovandomi io solo nella mia camera, la quale è veramente sola testimonia delle mie lagrime, de' sospiri e de' ramarrichii, sì come assai volte davanti avea fatto, m'avvenne che io fortissimamente sopra gli accidenti del carnale amore cominciai a pensare; e, molte cose già passate volgendo e ogni atto e ogni parola pensando meco medesimo, giudicai che, senza alcuna mia colpa, io fossi fieramente trattato male da colei la quale io mattamente per mia singulare donna eletta avea e la quale io assai più che la mia propria vita amava e oltre ad ogni altra onorava e reveriva. E in ciò parendomi oltraggio e ingiuria, senza averla meritata, ricevere, da sdegno sospinto dopo molti sospiri e ramarrichii amaramente cominciai non a lagrimare solamente, ma a piagnere. E in tanto d'afflizione trascorsi, ora della mia bestialità dolendomi ora della crudeltà trascurata di colei, che, uno dolore sopra un altro col pensiero aggiugnendo, estimai che molto meno dovesse essere grave la morte che cotal vita; e quella con sommo desiderio cominciai a chiamare; e, dopo molto averla chiamata, conoscendo io che essa, più che altra cosa crudele, più fugge chi più la disidera, meco imaginai di costringerla a trarmi del mondo.

E già del modo avendo deliberato, mi sopravvenne un sudore freddo e una compassion di me stesso, con una paura mescolata di non passare di malvagia vita a peggiore, se io questo facessi; che fu di tanta forza che quasi del tutto ruppe e spezò quello proponimento che io davanti reputava fortissimo. Per che, ritornatomi alle lagrime e al primiero ramarrichio, tanto in esse moltiplicai che 'l desiderio della morte, dalla paura di quella cacciato, ritornò un'altra volta; ma, tolto via come la prima e le lagrime ritornate, a me, in

Nu demult, aflându-mă eu singur în odaia mea, unică martoră a lacrimilor, suspinelor și amărăciunilor mele, s-a întâmplat, ca și-n alte dăți, să încep să cuget cu încordare la necazurile iubirii trupești⁴; și, perindându-mi eu prin minte multe lucruri trecute și întorcând pe față și pe dos fiecare gest și fiecare cuvânt, mi-a reieșit că, fără a avea nici o vină, eram tratat cum nu se poate mai rău de aceea pe care, în sminteala mea, hotărâsem să mi-o fac singură aleasă a inimii, cea la care țineam mai mult decât la propria-mi viață și pe care o cinsteam și prețuiam mai mult decât pe orice altă femeie. Și părându-mi că în acest fel mi se aducea o insultă și o jignire nemeritată, am fost cuprins de indignare; și, după o droaie de suspine și multă jale, am început nu doar să plâng cu amar, ci să mă și vait. Și atâta m-am cătrănit, încât, tânguindu-mă ba de nehiobia mea, ba de cruzimea ei adesea neluată în seamă de mine, și punând în minte rău peste rău, am ajuns la concluzia că moartea trebuie să fie mult mai puțin rea decât o asemenea viață; drept care am început s-o chem din tot sufletul; și după ce am tot chemat-o, văzând eu că ea, mai nemiloasă decât toate lucrurile nemiloase, cu cât o dorești mai mult cu atât fuge de tine, m-am gândit s-o fac cu de-a sila să mă ia de pe lume.

Dar, hotărând eu cum să fac asta, m-a trecut o sudoare rece și m-a apucat o mare milă de mine însumi, o milă amestecată cu marea frică de a nu schimba, de-aș face una ca asta, o viață rea cu una și mai rea⁵, o frică atât de cumplită, încât a frânt și a șters cu desăvârșire intenția care mai înainte îmi păruse de neclintit. Drept care, întorcându-mă la plânsul și jalea de dinainte, le-am întezit în așa măsură, încât dorința de moarte, de-abia alungată de frică, s-a întors la loc; atunci iar am alungat dorința și iar m-am întors la plâns, dar iată

così fatta battaglia dimorante, credo da celeste lume mandato, sopravvenne un pensiero, il quale così nella afflitta mente meco cominciò assai pietosamente a ragionare:

“Deh, stolto, che è quello a che il poco conoscimento della ragione, anzi più tosto il discacciamento di quella, ti conduce? Or se’ tu sì abbagliato che tu non t’avegghi che, mentre tu estimi altrui in te crudelmente adoperare, tu solo se’ colui che verso te in crudelisci? Quella donna – ch’ha, tu senza guardare come, incatenata la tua libertà e nelle sue mani rimessa – t’è, sì come tu di’, di gravi pensieri cagione? Tu se’ ingannato: tu, non ella, ti se’ della tua noia cagione. Mostrami dov’ella venisse ad isforzarti che tu l’amassi; mostrami con quali armi, con qual giurisdizione, con qual forza ella t’abbia qui a piagnere e a dolerti menato o ti ci tenga. Tu nol mi potrai mostrare, per ciò ch’elli non è. Vorrai forse dire: ‘Ella, conoscendo ch’io l’amo, dovrebbe amar me; il che non facendo, m’è di questa noia cagione; e con questo mi ci mena e con questo mi ci tiene’. Questa non è ragione ch’abbia alcun valore; forse che non le piaci tu; come vuo’ tu che alcuno ami quello che non gli piace? Dunque, se tu ti se’ messo ad amare persona a cui tu non piaci, non è, se mal te ne viene, colpa della persona amata: anzi è tua, che sapesti male eleggere. Dunque, se per non essere amato ti duoli, te ne se’ tu stesso cagione: e perché apponi tu ad alcuno quello che tu medesimo t’hai fatto e ti fai? E certo, per lo averti tu stesso offeso, meriteresti tu appo giusto giudice ogni grave penitenzia; ma, per ciò ch’ella non è quella che al tuo conforto bisogna, anzi sarebbe uno aggiugnere di pena sopra pena, non è ora da andar cercando questa giustizia.

Ma veggiamo, se tu in te stesso in crudelisci, quel che tu avrai fatto. Ciò che l’uomo fa, o per piacere a se stesso o per piacere ad altrui o per piacere a sé e ad altrui il fa, o per

că în toiul acestei bătălii, trimis, cred, de lumina cerească, mi-a apărut un gând care, în mintea mea cuprinsă de amărăciune, prinse a-mi grăi⁶ cu nespusă milă:

„Ești un prost! Nu vezi unde te duce nesocotirea sau, mai bine zis, alungarea rațiunii? Ești oare atât de orbit încât să nu-ți dai seama că, socotind că altcineva te chinuie cu cruzime, de fapt te chinui singur, tu pe tine? Zici că femeia aceea, care, fără să știi cum, ți-a încătușat libertatea și acum o ține în mâinile ei, este pricina gândurilor tale negre? Te înșeli: tu, nu ea, ești pricina necazului tău. Arată-mi mie în ce fel anume te-a silit ea s-o iubești; arată-mi cu ce arme, cu ce autoritate, prin ce silnicie te-a făcut sau încă te face ea să plângi și să jelești. Nu mi-o poți arăta pentru că n-ai ce. Poate vrei să spui: «Știind că o iubesc, ar trebui să mă iubească și ea pe mine; or, ea nefăcând asta, îmi pricinuieste suferința de-acum; așa m-a adus în starea asta, așa mă ține în ea.» E o judecată fără nici o noimă: poate că nu-i plăci; cum crezi că cineva poate să iubească ceva ce nu-i place? Prin urmare, dacă tu te-ai apucat să iubești pe cineva care nu te place, nu-i vina ființei iubite că tu suferi: dimpotrivă, e a ta, care ai ales anapoda. Deci, dacă suferi că nu ești iubit, vina o porți chiar tu: de ce dai vina pe altul pentru ceea ce ți-ai făcut sau îți faci cu mâna ta? Și, pentru că ți-ai făcut singur un rău, ai merita din partea oricărui judecător cinstit o grea pedeapsă; dar pentru că asta nu-i tocmai ceea ce ți-ar trebui ca să te aline, ci, dimpotrivă, ți-ar spori suferința, nu-i cazul să umblăm acum după o asemenea judecată.

Dar hai mai bine să vedem ce obții dacă te chinui. Oricine face un lucru, îl face fie pentru că așa îi place lui, fie pentru că așa îi place altuia, fie pentru că-i place și lui, și altuia, fie

lo suo contrario. Ma veggiamo se quello, a che la tua bestialità ti reca, è tuo piacere o dispiacere. Che egli non sia tuo piacere assai manifestamente appare; per ciò che, se ti piacesse, tu non te ne ramarricheresti, né ne piangeresti come tu fai. Resta a vedere se questo tuo dispiacere è piacere o dispiacere ad altrui: né d'altrui è ora da cercare, se non di quella donna per cui tu a ciò ti conduci; la quale senza dubbio o ella t'ama o ella t'ha in odio o egli non è né l'uno né l'altro. Se ella t'ama, senza niuno dubbio la tua afflizione l'è noiosa e dispiacevole: or non sai tu che, per fare noia e dispiacere ad altrui, non s'acquista né si mantiene amore, anzi odio e nimistà? Non pare che tu abbi tanto caro l'amore di questa donna quanto tu vuogli mostrare, se tu con tanta animosità fai quello che le dispiace e desideri di far peggio. Se ella t'ha in odio, se tu non se' del tutto fuori di te, assai apertamente conoscer dèi niuna cosa poter fare, che più le piaccia, che lo 'npiccarti per la gola il più tosto che tu puoi. E non vedi tu tutto 'l giorno le persone che hanno alcuno in odio, per diradicarlo e per levarlo di terra, mettere le lor cose e la propria vita in avventura, contr'a le leggi umane e divine adoperando? E tanto di letizia e di piacer prendono quanto di tristizia e di miseria sentono in cui hanno in odio. Tu, dunque, piagnendo, attristandoti, rammaricandoti, sommo piacere fai a questa tua nimica. E chi sono quelli, se non i bestiali, che a' loro nimici di piacere si dilettono? Se ella né t'ama né t'ha in odio né di te poco né molto cura, a che sono utili queste lagrime, questi sospiri, questi dolori così cocenti? Tanto t'è per lei prenderli, quanto se per una delle travi della tua camera li prendessi. Perché dunque t'affliggi? Perché la morte desideri? La quale ella medesima, tua nimica, secondo che tu estimi, non cercò di darti? E' non mostra che tu abbia ancora sentito quanto di dolcezza nella

dimpotrivă. Să vedem mai întâi dacă ceea ce-ți aduce ție nărozia îți place sau îți displace. Că nu-ți place e lucru cât se poate de vădit; căci dacă ți-ar plăcea, nu te-ai necăji și n-ai plânge, cum faci. Rămâne de văzut dacă această neplăcere a ta înseamnă o plăcere sau o neplăcere pentru altcineva: și altcineva nu poate fi acum decât femeia care te face să te porți astfel; iar femeia asta, cu siguranță, ori te iubește, ori te urăște, ori nici una, nici alta. Dacă te iubește, nu încapе îndoială că necazul tău o supără și o necăjește: or, nu știi tu că supărând și necăjind pe cineva, nu-i dobândești, nici nu-i păstrezi iubirea, ci, dimpotrivă, te alegi cu ură și dușmănie? Tu nu pari să ții atât de mult pe cât arăți la iubirea femeii acesteia dacă faci cu atâta sârg ceva ce-i displace și dorești s-o faci și mai abitir⁷. Dacă, dimpotrivă, ea te urăște, ar trebui să-ți fie cât se poate de limpede, dacă nu ți-ai pierdut cu totul mințile, că nimic nu i-ar fi mai drag decât să te vadă cât mai degrabă în ștreang. Tu nu vezi zilnic oameni care din ură pentru cineva, doar ca să scape de acela și să-i vină de hac, sunt în stare să-și riște bunurile și viața, încalcând legile oamenilor și pe-ale lui Dumnezeu? Iar bucuria și plăcerea pe care le încearcă sunt pe măsura necazului și a nenorocirii pe care le află la cel pe care-l urăsc. Așadar, și tu, plângând, întristându-te, necăjindu-te, îi faci cea mai mare plăcere dușmancei tale. Și cine altcineva decât un smintit s-ar bucura să-i facă plăcere dușmanului? Iar dacă ea nici nu te iubește, nici nu te urăște, ci nu-i pasă câtuși de puțin de tine, la ce bun toate lacrimile astea, suspinele, durerile astea fierbinți? Tot atâta ar servi dacă în locul ei ai suspina pentru o grindă din tavan. Atunci de ce te amărăști? De ce-ți dorești moartea? Pe care nici chiar ea, dușmanca ta, după cum singur socotești, n-a încercat să ți-o dea. Se vede bine că tu încă n-ai aflat

Cuprins

<i>Prefață</i>	
de Guido Baldassarri	7
<i>Cronologie</i>	25
<i>Notă asupra ediției</i>	39
CORBACCIO /CRONCANUL	41
<i>Note</i>	227